

ניקלאס ריי, אחד הבמאים הגדולים של הקולנוע ההוליוודי נפטר השבוע בגיל 67. ריי, מי שביים סרטים כמו מרד הנעורים, ג'וני גיטר ולהב דיל - 55 יום בפנינג, החל את הקריירה שלו כבמאי תיאטרון, בברודוויי, שם היה בין השאר עוזרו של איליה קאזאן. להוליווד הגיע אחרי מילחמת העולם, והיה שייך לגל שלם של במאים, שהדגישו את הריאליזם האפור והפסימיסטי של אותה תקופה, במסגרת סרטים שלפחות במבט ראשון, נראו בעלי צורה מיסחרית מקובלת.

האלימות, מעגל-הקסמים שבו נתונים אנשים ואין להם מוצא ממנו, ופער-הדרגות, היו הנושאים האהובים של ריי. כבמאי, תיו הראשונות הסוריות ביותר, כבמאי עבודתו עם שחקנים זכחה בשבחים רבים, וכמה גם הדרך המיוחדת במינה, שבה השתמש בנתונים של המסך הרחב. הוא נודע כמדרן שאינו מקבל תכתיב בים מגבוה, ובין השאר עזב, למשל, את הסרטת הסיפור האמיתי של ג'יט גיימס באמצע, כאשר האולפנים ניסו להכתוב לו את סיגנון ההפקה.

אני זר כאן. נסיגותיו בסרטי-ראווה גדולים יותר, שנאלץ לעשות באירופה, אחרי הסיכסוך עם האולפנים הגדולים, נשאו אומנם רווחים נאים, אבל לא הביאו לו הרבה נחת. אחרי התמימים והפראים, הלכה הקריירה שלו ודעכה. הוא עסק בעיקר בהוראה, שעה שסרטיו הישנים הפכו נושא לדיונים וניתוחים נרחבים בעיני הקולנוענים האירופים, המחשיבים אותו כיוצר מן השורה הראשונה. לפני כחמש שנים עשה סרט על מיל-חמת ויאט-נאם, הפקה צנועה בהשתתפות הסטודנטים שלו, שעוררה תשומת-לב מרעשה בלבד, ושנה לאחר מכן, היתה נושא לסרט תעודי בשם אני זר כאן, שצייר את דמותו ואת קשיי יצירתו בנאמנות. הבמאי הגרמני וים ונדרס, המעריך ארץ-תו, איפשר לו לשחק בסרט החבר ה-אמריקאי, והופעתו האחרונה של ריי על המסך היתה השנה, כאשר גילם דמות

במאי ניקולאס ריי פער הדורות

גנרל בצבא ארצות-הברית, בסרטו של מילוש פורמן שינדל. ריי נפטר ממחלת סרטן-הריאות, כשהוא משאיר אחריו שני בנים, שניהם עובדים בתעשיית-הקולנוע, האחד כצלם, השני כמפיק (בין השאר של אשה לא נשואה) ושתי בנות.

סרטים

ומע אל הגיהנום

אולם היכל הפסטיבלים בקאן מלא מפה לפה רחש מתוח בקהל משתתק כשהאור רות כבים. על המסך הענק מופיעה תמונה של חוף טרופי. ג'ונגל, ים של ירק סבוך

החלום שהיה

ואיננו

צייד הצבאים (מגורבי, תל-אביב, ארצות-הברית) - את הסרט הזה צריך לראות כביטוי משי מאד של רגשות האמריקאי הממוצע, המנסה לעשות מאזן פרטי משלו, אחרי מילחמת ויאט-נאם. אין זה סרט פוליטי המנתח את המילחמה, כדי להבין מיהו הצד הצודק בין השניים, או כדי לתת תמונה מאוזנת של המציאות. זו דרכו של האמריקאי שברחוב, לומר שיצא למילחמה שלא הבין כלל את משרה, אולץ, למעשה, לבצע התאבדות מדי יום, ואם הצליח לצאת שפוי, כשכל אבריו שלמים, מן התופת, הותרו אחריו את כל הרעיונות הנשגבים ואת כל הערכים המקודשים שהאמין בהם פעם.

שלושת פועלי-הפלדה הצעירים, המתגייסים לצבא, למחרת חתונתו של אחד מהם, מייגנים את הממוצע האמריקאי בהתגלמותו. בני מיעוט אחד (רוס) מבין רבים, באומה המורכבת כולה ממיעוטים, הם מאמינים בשלמות הגברית, בגבורה, בידידות, במומחיות מושלמת בכל יוזמה גברית, מביליארד ועד לציוד צבאים, בקיצור, בכל אותם ערכים שהיו נר להגלי אומה זו מאז כבשה את המערב. בסופו של הסרט, איש מהם לא יוכל עוד להאמין ולו בפרט אחד מכל זה. בסיום, שהוא תערובת של יאוש ואירוניה, נשמע החימוץ האמריקאי מפי הנותרים בחיים, כביטוי לכל מה שנותר להם בחיים, וכסיכום לכל מה שקרה להם עד אז. הסרט מחולק לשלושה חלקים ברורים: בעירת תע-שיה אומינית, לפני היציאה למילחמה. עיקרה של סצנה זו היא חתונה מסורתית רוסית שהיא חיגה של שבעות-רצון, אהבה למקום ורעות שכמוה נראו לעתים רחוקות.

רוברט דה-נירו - יאוש ואירוניה

החלק השני, מילחמת ויאט-נאם, מכיל כמה מן הסצנות המחרדות ביותר שהוצגו בסרט מילחמה. החלק השלישי, תוצאות המילחמה, מביא שלש גירסות להרס נפשי ופיסי של אלה שהיו בקרב, ומוביל למסקנה העגומה. המישחק, הבימוי והעריכה מהווים כולם ביחד, וכל אחד לחוד, מיבצע בפני עצמו. די לומר שהאוסקריים היו מוצדקים בהחלט. למי שיתלונן כי שלוש שעות זה יותר מדי, ייאמר שסרט כזה זקוק לממד-הזמן, כדי להשאיר את המישקע הנפשי הנכון.

האסקינאו

שננוס

יוצאים קבוע (שחקן, תל-אביב, ישראל) - אחרי כל הרעש מסביב לצניעותם של שני השחקנים הראשיים בסרט הזה, יפתח קצור ואיבון מיכאלי, יוצא הסרט סוף סוף לאור, ומי שיראה אותו יגלה בוודאי שהעניין כולו היה, כדברי שקספיר, "מהומה רבה על לא מאומה". אין בשני הישגים של הצעירים הללו שום תכונות אירוטיות חד-פעמיות שיצדיקו את ההתרגשות, והמר-אה שלהם אינו מהווה את זריחה-הפנה שהקולנוע הישראלי מייחל להם.

כמו באסקימו לימון גם כאן תיכונטיסטים, אהבות טיפש-עשרה. פיזמונים מסוף שנות החמישים ותחילת שנות השישים. אלה האחרונים הם בעצם הרמז היחידי לתקופה, כי מלבדם אין בלבוש, במנהגים, בבעיות ואף לא במקום ההתרחשות, דבר שיציין את הזמן והמקום שבו מתרחש הסיפור.

הסרט עוקב בקפדנות רבה אחר שלושת גיבורי אסקימו לימון, שנראים הפעם עוד יותר מוגבלים בשיטחי ההתעניינות שלהם, ועוד פחות חביבים מאשר באפוס הקודם שלהם. מי שינסה להסיק מסקנות לגבי הנוער הישראלי לפי סרט זה, יוכל בצדק להאמין שמדובר בנוער שיטחי, נבוב ואווילי, שמתעניין אך ורק במה שיש לו במיכסו. ומה הפלא כאשר ההתעסקות המרתקת ביותר של ההורים, היא מישחק-קלפים ניצחי?

ההומור של הסרט מתרכז בעיקר בישבו החשוף של

קצור ומיכאלי - בלי סטלה המגמת

צחי נוי, שאינו מצליח לעבור דרך חלון חדר-אמבטיה בזריזות הדרושה, או בנערה שחזרה שופע אצלה יותר מן השכל. שני האבזורים גם יחד, הישבו והחזרה, רחוקים מן ההמוניות העליזה של "סטלה המגמת", שהונצחה בפני העם אחרי הסרט הקודם. בלעדיה נראים הצעירים הללו, חיוורים ושמרניים למדי, עם כל ניבולי-הפה שלהם, ובכל פעם שהם לוקחים את עצמם ברצינות, הם מעוררים רחמים. אולי זה יהיה סוד הצלחתם.

עד מהרה הסתבר לו שזה לא כל-כך פשוט. כוכבים שגילה בסרטיו הקודמים, שמנו, ואם לא בעטו, לפחות התפנקו. כשהזמין אותם להופיע בסרט על מילחמת ויאט-נאם, שאמור להיות מצולם כולו בג'ונגל לים של איי הפיליפינים (המשמשים תחלף לאתרים המקוריים), מצא כל אחד סיבה אחרת, כדי להסביר שאינו יכול להגיע בזמן. הסיבה פשוטה. מדוע לס-בול ולהתענות רחוק ממקום ישוב ותרבות, כשאפשר להרוויח לא פחות, מבלי לעזוב את הבית הנוח.

זאת היתה רק התחלת הצרות. חודשים מעטים של עבודה, שחוכנו מלכתחילה לצורך הצילומים, התארכו, בשל אסונות טבע, סערות וגשמים. עד כדי שנה וחצי, ומחירי הסרט הרקיע שחקים. עבודת-הצוות הנועמה, שאליה התכוון קופולה, הפכה טירוף. "היינו נאלצים לפעול כעולים נפרד בפני עצמו. הקמנו לנו עיירה שבה התגוררנו, סיפקנו לעצמנו את החשמל, את הביוב ואת המים, היה לנו חיל-אוויר פרטי בדמות המסוקים שהשתתפו בסרט והובילו גם את הציד לעשות את הדרוש לנו, (המשך בעמוד 58)

השעשועים של הוליווד, עוד לא סיים את המלאכה, אך הוא בסך-הכל רוצה לבחון את תגובת-הקהל, לשמעה האנחה השנייה. אז מתה האהב בכל זאת יגמור? ומה פשר הכללת סרטים לא גמורים בתחרות? מה שנוגע לפסטיבל, התשובה ברורה. הכל רוצים לראות את אפוקליפסה עתה, בכל צורה שהיא, ומי שיעיג אותו ראשון יוכל לזקוף זאת לעצמו כהישג. אשר ל-קופולה, הוא מסביר: "אני איש תיאטרון בדמי, אני זקוק לתגובת-הקהל, כדי להד-ריך אותי הלאה". ההימור לגבינו היה גדול ומסוכן, מאחר שהשקיע את כל רכושו, ובכנסת להובות מעל הראש, כדי לעשות סרט זה ללא התערבות וללא הכת-בות מאיש. אבל החימור הצליח. הוא יצא מקאן עם דקל הזהב ועם פרס הביקורת, כמנצח אמיתי. הרגשה שהיה זקוק לה מאד אחרי חמש השנים האחרונות.

התחלת ה"צרות". אחרי שביימתי את שני החלקים של הסנדק הפסקתי את אמריקן גראפיטי. נדמה היה לי שיש בידי די אמצעים ויש מסביבי די כשרונות ה-קשורים אלי, כדי שאוכל לעשות את ה-סרט בעצמאות מוחלטת. הוא נזכר היום.

ללא פירצה, הגולש כמעט אל תוך מיר הים הכחולים. הקולות היחידים הבוק-עים ממערכת הרמקולים המשוכללת, הם רחשי יער עמומים. כמעט אידיליה. אילר לא תחושת חרדה שנישאת באוויר. לפתע, ללא אזהרה מוקדמת, עולה כל הג'ונגל באש. המרחב הירוק הופך תופת בוערת. ציבע צהוב, תפוחי האדום הם השולטים עכ-שיו על המסך, והרמקולים משדרים לתוך האולם קולות מחרשי אונייים של עולם עולה בלהבות.

סרט לא גמור. כך מתחיל אפוקליפ-סה עתה, סרט המילחמה היקר ביותר ש-נעשה אי-פעם, ואחד האירועים הקולנו-עיים המסקרנים ביותר של התקופה ה-אחרונה. מזה חמש שנים מתבשל הסרט על אש קטנה. אנשים שמהירו לשלם מיקדמות, כדי להבטיח לעצמם את הפצ-תו, פשטו בינתיים את הרגל, תוך ציפייה למוצר שצריך היה להציל אותם, אך בוש לבוא. כשפסטיבל קאן הודיע כי הוא ער-מד להציג את הסרט, נשמעה אנחת תודה-מה מכל הקשורים לעולם הסרטים. כאשר נאמר שהסרט יוצג, למרות שאינו שלם עדיין, מפני שפרנסים פורד קופולה, ילד-